

Прилипко Сергій Миколайович,

*доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України,
головний науковий співробітник Науково-дослідного інституту приватного
права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

Амелічева Лілія Петрівна,

*доктор юридичних наук, доцент
професор кафедри цивільного права і процесу
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙ У СФЕРІ ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІЧНОЇ ОСВІТИ І НАУКИ НА ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЮ СТУДЕНТА-ПРАВНИКА В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті досліджено змістовне наповнення поняття професіоналізації студента-правника крізь призму юридичної клінічної освіти в умовах воєнного стану.

Зроблено висновок про необхідність пошуку та запровадження інноваційних підходів до професіоналізації здобувачів-клініцистів юридичних шкіл України, що стане гідною відповіддю на нові виклики сьогодення, які гальмують процес професійної ідентичності майбутніх правників.

Внаслідок проведеного дослідження визначено, що важливою умовою професіоналізації студента-правника є формування його професійної ідентичності в юридичній професії, від якої, зі свого боку, залежить його соціальне благополуччя та самореалізація.

Обґрунтовано, що професійна ідентичність є складним утворенням, у якому традиційно виділяють три компоненти: когнітивний (знання особливостей своєї групи та усвідомлення себе її членом), ціннісний (оцінка своєї групи і ставлення до членства в ній) та емоційний (прийняття чи ні своєї групи). Розвиток професійної ідентичності передбачає постійну спрямованість на професійне зростання, гнучкість у прийнятті рішень.

Виявлено нові виклики сьогодення, що гальмують процес професіоналізації майбутніх правників (перехід на навчання з офлайн в онлайн, недостатність володіння студентами-правниками, зокрема і клініцистами, правовою англійською мовою й ін.).

Зроблено висновок, що нестандартні інноваційні підходи щодо сучасної юридичної клінічної освіти, а також розвиток правової клінічної науки, просування ідеї створення клінічних факультетів у закладах вищої освіти України, на яких будуть працювати клінічні професори й передавати практичні знання студентам-юристам – усе це й буде запорукою успішної професіоналізації сучасних здобувачів вищої юридичної освіти вже у недалекому майбутньому. Зі свого боку, зазначене буде сприяти тому, що вітчизняні спеціалізовані заклади вищої освіти, які готують правників, знову будуть в ТОПі серед абітурієнтів, а їх випускники ще більше стануть пишатися своєю професією, будуть більш затребуваними та успішними на ринку праці.

Запропоновано переймати позитивний досвід запровадження освітньо-професійних програм «Клінічне право» юридичних шкіл університетів США українським ЗВО, що готують юристів, задля підвищення рівня юридичної клінічної підготовки наших студентів.

Проведене дослідження не вичерпує всього комплексу проблемних питань щодо професіоналізації сучасних студентів-правників крізь призму юридичної клінічної освіти і науки, з урахуванням чого ці питання мають стати предметом подальшого наукового опрацювання.

Ключові слова: професіоналізація, професійна ідентичність, юридична клінічна освіта, клінічне право, дистанційне навчання, інновації.

Постановка проблеми. Важливою умовою професіоналізації студента-правника є формування його професійної ідентичності в юридичній професії, від якої, зі свого боку, залежить його соціальне благополуччя та самореалізація. Нині однією із найбільш ефективних форм професіоналізації студента-правника є юридична клінічна освіта. В умовах воєнного стану, коли суттєво зростає потреба надання українцям безоплатної правової допомоги, поступово саме юридична клінічна підготовка займає все більше годин у освітніх програмах, навчальних планах під час підготовки бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» / 081 «Law» у вітчизняних університетах. Наразі існує багато нових викликів у сфері клінічної юридичної освіти і науки, на які намагаються надати своєчасну і адекватну відповідь науковці-правники, менеджмент юридичних клінік закладів вищої освіти України та Асоціація юридичних клінік України, одним із завдань Стратегії розвитку якої є адаптація юридичних клінік до воєнного стану [1].

Пандемія COVID-19 в усьому світі з 2020 року мала значний вплив на масштабний перехід освіти, зокрема і юридичної клінічної освіти, від традиційної форми очного навчання на дистанційну, що певною мірою пригальмувало процес становлення професійної ідентичності, знизило рівень соціального благополуччя студента.

У сучасних умовах Україна має майже напівзруйновану економіку внаслідок повномасштабної війни з російським загарбником, багато закладів освіти зруйновані фізично, деякі юридичні клініки припинили свою діяльність.

Тому в кризових умовах саме пошук та запровадження інноваційних підходів щодо професіоналізації здобувачів-клініцистів є одним із важливих завдань сучасної юридичної клінічної освіти і науки, що й обґрунтовує актуальність обраної тематики дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед сучасних наукових доробків, що безпосередньо пов'язані з проблематикою становлення та розвитку вітчизняної юридичної клінічної освіти і науки та присвячені інноваційним підходам у зазначеній соціальній сфері, необхідно зауважити праці, що належать таким вченим-юристам: Л. П. Амелічева, Л. Д. Руденко [2], О. С. Арсентьева, Г. В. Татаренко й інші [3], А. О. Галай [4], Н. С. Дубчак [5], Г. А. Капліна, Д. О. Леонова [6], М. Т. Лоджук [7], Ю. В. Ломжець [8], Ю. І. Матвеева [9], С. М. Прилипко та інші [10].

Окремо слід зауважити науково-прикладне дослідження «Правнична клінічна освіта в Україні» (2020 р.) за колективним авторством А. О. Галай, В. О. Галай, В. А. Слова, Х. Г. Колінчук та інших [11], у якому висвітлені сучасні ефек-

тивні форми і методи практичної (клінічної) підготовки здобувачів вищої освіти до їх майбутньої професійної діяльності. Автори вказують на важливість розуміння особливої ролі правників у суспільстві та цінностей правничої професії, зауважують про великий вплив саме юридичних клінік на професіоналізацію майбутнього фахівця-юриста. Попри високий рівень досліджень у цих працях проблематики професіоналізації майбутніх правників, на жаль, усі ці надбання не враховують нових викликів, які постали перед клінічною юридичною освітою і наукою в Україні під час дії воєнного стану.

Метою наукової статті є уточнення змісту поняття професіоналізації студента-правника крізь призму юридичної клінічної освіти в умовах воєнного стану, пошук та запровадження інноваційних підходів до професіоналізації здобувачів-клініцистів юридичних шкіл України, що стане гідною відповіддю на нові виклики сьогодення, які гальмують процес професійної ідентичності вітчизняних майбутніх правників.

Основний текст. Професіоналізація студента-правника розуміється як відзеркалення діалектики його становлення як особистості, усвідомлення службового обов'язку, вироблення почуття правової та моральної відповідальності. Професіоналізація відзначається активним засвоєнням правових норм, розумінням громадянської цінності прав, умінням користуватися правовим інструментарієм у практичній діяльності. Як уже вище зауважувалося, важливою умовою професіоналізації студента-правника є формування його професійної ідентичності в юридичній професії.

Лапідарно, у психологічному дискурсі можна визначити професійну ідентичність студента як особистісну диспозицію, що ґрунтується на суб'єктному відчутті його причетності до професійної спільноти [12]. Професійна ідентичність також ще розуміється як складне, багатокомпонентне, багаторівневе та системне утворення, яке проявляється у формуванні професійно важливих якостей та постійному особистісному розвитку суб'єкта професійної діяльності, усвідомленні себе представником певної професії, прийнятті норм і правил поведінки професійної спільноти, що в подальшому допомагатиме ефективно реалізувати себе в професії та бути прийнятим професійною спільнотою [13, с. 94].

Професійна ідентичність є складним утворенням, у якому традиційно виділяють три компоненти: когнітивний (знання особливостей своєї групи та усвідомлення себе її членом), ціннісний (оцінка своєї групи і ставлення до членства в ній) та емоційний (прийняття чи ні своєї групи). Розвиток професійної ідентичності передбачає постійну спрямованість на професійне зростання, гнучкість у прийнятті рішень [14].

Іноді студенти під час навчання не відчують себе у професії, яку здобувають, бо можливо, це був не їхній вибір, а батьків тощо. Це непроста ситуація,

але у них ще є час виправити свою помилку. Більш трагічна ситуація, коли досвідчений фахівець розчарується у своїй професії. Так, почуття досягнення професійної ідентичності поступово руйнується в міру того, як мета, цінності і переконання втрачають свою життєздатність і вже не відповідають вимогам життя, що змінилося. Якщо за таких умов розпочинається процес подолання кризи, то ідентичність переструктурується відповідно до нових вимог соціуму. Якщо ж, у зв'язку з певними обставинами, переструктурування не відбулось і індивід не бажає помічати (чи не в змозі помітити) зміни, які вже відбулися – виникає криза ідентичності. До структури ідентичності, поряд із природними задатками, базовими потребами, ефективними професійними навиками, успішними сублімаціями, постійними професійними ролями, входять і «значущі ідентифікації». Вони й відіграють визначну роль у тому, з якими саме моральними цінностями і нормами поведінки ототожнює себе індивід. Ці ідентифікації безпосередньо впливають на професійний рівень людини у професії [15].

Необхідно зазначити, що статус професійної ідентичності значною мірою залежить від цінності професії в суспільній свідомості і тієї ролі, яку вона відіграє в конкретному суспільстві. У державах із традиційно високим рівнем життя професійна ідентичність є провідним чинником соціального благополуччя особистості студента і, врешті-решт, усього суспільства. Вона дає відчуття стабільності навколишнього світу і впевненості у своїх силах, тобто певний баланс із соціальним середовищем [16].

Варто також зауважити ще один факт реальної дійсності, який має неабиякий вплив на професіоналізацію майбутніх правників. Враховуючи вищезазначені військово-політичні події в Україні та негативні фактори у сфері охорони здоров'я, а також активну диджиталізацію суспільних процесів та зростання попиту на IT-спеціалістів, класична юридична освіта в нашій країні втрачає свою популярність. Якщо раніше юридичні ЗВО вважалися одними з найбільш престижних навчальних закладів, то сьогодні спеціалізовані установи, що готують правників, уже не в ТОПі. Центр міжнародних проєктів «Євроосвіта» у партнерстві з міжнародною групою експертів IREG Observatory on Academic Ranking and Excellence презентував академічний рейтинг закладів вищої освіти України «Топ-200 Україна 2022». Повідомляється, що під час складання цього річного рейтингу експерти враховували сучасні тенденції розвитку вищої освіти в Україні і світі, яка зазнає глибинних змін, зокрема і внаслідок впливу пандемії COVID-2019 та повномасштабного воєнного вторгнення російського загарбника в Україну. Згідно із оприлюдненим рейтингом місця провідних вишів, що готують правників, розподілилися так:

1. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. ... 7. Львівський національний університет ім. Івана Франка. ... 18. Києво-Могилянська

академія. ... 84. Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. ... 103. Одеська юридична академія. ... 116. Національна академія внутрішніх справ. ... 176. Київський університет права НААУ. ... 186. Академія адвокатури України. ... 190. Національна академія СБУ [17].

Враховуючи сучасні непрості виклики, необхідно вже зараз переосмислити по-новому освітянам, які надають знання, практичні навички і компетентності за правничими професіями, зокрема в юридичній клінічній освіті, форми і методи своєї роботи, розпочати відшукувати та впроваджувати інноваційні підходи навчання.

Парадоксально те, що в Україні нині відбувається війна, й наша країна не є розвинутою економічно, але проходячи підготовку в юридичних клініках вітчизняних ЗВО, коли необхідність отримання правової допомоги вразливими категоріями населення, що постраждали від війни, зростає в рази, наші клініцисти все одно безвідносно відчують цінність та важливість своєї професії та бачать себе в ній. Тому критичний аналіз ситуації в юридичній клінічній освіті вкрай потрібний, щоб у наших студентів згодом не відбулося розчарування у своїй майбутній професії.

На наш погляд, навчаючись онлайн, студент набуває навички консультування та інтерв'ювання клієнта в сучасних юридичних клініках ЗВО, але їх якість є недостатньо висока. Адже неможливо повною мірою через екран навчитися «активному слуханню», методам і технікам встановлення довірчих стосунків із клієнтом, отримання від нього необхідної конфіденційної інформації. Проте під час війни, коли нерідко звучать сирени про небезпеку обстрілу, саме дистанційна освіта і дистанційне навчання дають змогу й далі розвиватися юридичному клінічному руху й професіоналізації майбутніх правників у тих клініках, які не постраждали або постраждали мінімально.

Важливим фактором прискорення професіоналізації сучасного студента-правника, насамперед під час підготовки в юридичних клініках, є набуття нових знань з правової англійської мови, навичок медіації, складання процесуальних документів і договорів не тільки вітчизняних, але й розвинутих країн, як-от США, Великобританія, Канада, країни ЄС й інші, які є партнерами України у війні з російським загарбником. Також важливо нашим майбутнім правникам-клініцистам набути знання міжнародного гуманітарного права, «перехідної юстиції» та вміння користуватися методами оцінювання матеріальної і моральної шкоди, заподіяної країною-агресором вітчизняним фізичним та юридичним особам. Такі знання є необхідними для сучасних юристів уже зараз, а невдовзі вони ще більше будуть користуватися попитом у клієнтів. Не менш значимим є й те, що клініцисти повинні знати процедуру та перспективи визнання і виконання рішень українських судів у ЄС, США, Канаді тощо.

Вітчизняні керівники і куратори (супервайзери) клінік, практикуючі адвокати, які співпрацюють із юридичними клініками українських ЗВО, нерідко не володіють у повною мірою такими знаннями і передати їх сучасним студентам-клініцистам не можуть. Виходом є активна колаборація українських клінік із клініками США, країн ЄС тощо.

Так, нещодавно з червня по серпень 2022 року представники українських ЗВО, зокрема і юридичних клінік, мали можливість взяти участь в онлайн-семінарах проєкту «Global legal skills online conference on Ukraine», організованих секцією порівняльного права Асоціації американських юридичних шкіл та американським відділенням Комітету з вивчення міжнародного права Асоціації міжнародного права, за підтримки USAID «Справедливість для всіх». Три такі семінари дозволили тим, хто хотів і наполегливо працював влітку, встановити зв'язки, запланувати багато гостьових лекцій, воркшопів з академічними і клінічними професорами для українських студентів-правників, які будуть проведені у жовтні–листопаді 2022 року та в наступному семестрі цього 2022–2023 н. р.

Ще одна позитивна практика співпраці керівників юридичних клінік ЗВО, які готують юристів в Україні, з американськими клінічними професорами та керівниками юридичних клінік триває з червня по жовтень 2022 року шляхом проведення віртуальних воркшопів у межах проєкту «Soft skills workshop series for legal clinicians of Ukraine», організованому за підтримкою USAID, АЮКУ, Університету Лойола, Нью-Орлеан, США, Школи права Бенджаміна Н. Кардосо Університету Іешива, Нью-Йорк. На таких заняттях наші клініцисти й їхні куратори не тільки підвищують рівень правової англійської мови, але й знайомляться з документознавством американських юридичних клінік, із законодавчими вимогами до процедури консультування й надання правової допомоги клієнтам. Така колаборація сприяє також вивченню вітчизняними викладачами-науковцями, які активно підтримують юридичний клінічний рух, освітньо-професійних програм «Клінічне право», які вже давно успішно впроваджені в освітній процес юридичних шкіл відомих американських університетів [18; 19; 20]. Треба прискореними темпами переймати позитивний досвід впровадження таких програм українським юридичним школам, щоб підвищити рівень юридичної клінічної підготовки наших студентів.

Звісно, що для вітчизняних викладачів, керівників юридичних клінік такі форми і методи навчання є нетрадиційними, вимагають вийти із зони комфорту, набувати нових навичок або підсилювати наявні, насамперед щодо правової англійської мови. Але це варто того, щоб юридична освіта в Україні знову стала привабливою для абітурієнтів.

Висновки. Внаслідок проведеного дослідження уточнено зміст поняття професіоналізації студента-правника крізь призму юридичної клінічної освіти в

умовах воєнного стану. Зроблено висновок, що важливою умовою професіоналізації студента-правника є формування його професійної ідентичності в юридичній професії, від якої, зі свого боку, залежить його соціальне благополуччя та самореалізація.

Обґрунтовано, що професійна ідентичність є складним утворенням, у якому традиційно виділяють три компоненти: когнітивний (знання особливостей своєї групи та усвідомлення себе її членом), ціннісний (оцінка своєї групи і ставлення до членства в ній) та емоційний (прийняття чи ні своєї групи). Розвиток професійної ідентичності передбачає постійну спрямованість на професійне зростання, гнучкість у прийнятті рішень.

Виявлено нові виклики сьогодення, що гальмують процес професіоналізації майбутніх правників (перехід на навчання з офлайн в онлайн, недостатність володіння студентами-правниками, зокрема і клініцистами, правовою англійською мовою й ін.).

Зроблено висновок, що нестандартні інноваційні підходи щодо сучасної юридичної клінічної освіти, а також розвиток правової клінічної науки, просування ідеї створення клінічних факультетів у ЗВО України, на яких будуть працювати клінічні професори й передавати практичні знання студентам-юристам – усе це й буде запорукою успішної професіоналізації сучасних здобувачів вищої юридичної освіти вже у недалекому майбутньому. Зі свого боку, зазначене буде сприяти тому, що вітчизняні спеціалізовані ЗВО, які готують правників, знову будуть в ТОПі серед абітурієнтів, а їх випускники ще більше стануть пишатися своєю професією, будуть більш затребуваними та успішними на ринку праці.

Проведене дослідження не вичерпує всього комплексу проблемних питань щодо професіоналізації сучасних студентів-правників крізь призму юридичної клінічної освіти і науки, з урахуванням чого ці питання мають стати предметом подальшого наукового опрацювання.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку АЮКУ 2022–2025. АЮКУ. URL: <https://legalclinics.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/Strategiya-AYUKU-22-25-2-1.pdf>
2. Амелічева Л. П., Руденко Л. Д. Деякі проблеми формування та розвитку юридичної клінічної науки у світлі людиноцентризму та правового аутопоезису. *Правова позиція*, № 4(33), 2021. С. 5–10.
3. Арсентьева О. С., Татаренко Г. В., Степанова Г. А. Взаємодія організацій громадянського суспільства з юридичними клініками (на прикладі Юридичної клініки PRO BONO СНУ ім. В. Даля). *Правова позиція*, № 4(33), 2021. С. 11–16.
4. Галай А. О. Адміністративно-правові засади діяльності громадських об'єднань юридичного спрямування в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 446 с.

5. Дубчак Н. С. Юридичні клініки в системі захисту прав і свобод людини та громадянина: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2014. 217 с.
6. Капліна Г. А., Леонова Д. О. Бізнес-напрямок у діяльності юридичної клініки: соціальна значущість та навчальна необхідність. *Правова позиція*, № 4(33), 2021. С. 33–37.
7. Лоджук М. Т. Правове регулювання діяльності юридичних клінік в Україні: загально-теоретичне дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2014. 313 с.
8. Lomzhets Yu. V. Strengthening the role of legal clinics as a basis for practical training of workers in the context of legal education reform. *Правова позиція*. 2021. № 4(33). С. 38–42.
9. Матвеева Ю. О. Етичні та психологічні аспекти взаємодії учасників дистанційного освітнього процесу. *Правова позиція*. 2021. № 4(33). С. 38–42.
10. Прилипко С. М., Іванов С. М. Сучасні інноваційні підходи в навчальному процесі. *Актуальні питання інноваційного розвитку*. 2012. Вип. 3. С. 75–89.
11. Правнича клінічна освіта в Україні: навчальний посібник / за заг. ред. В. М. Суценка. Київ: Ваіте, 2020. 274 с.
12. Антонова Н. В. Проблема личностной идентичности в интерпретации современного психоанализа, интеракционизма и когнитивной психологии. *Вопросы психологии*. 1996. № 1. С. 131–143.
13. Степаненко М. І. Професійна ідентичність особистості: теоретичне вивчення феномена. *Наук. вісник Херсон. держ. ун-ту*. Вип. 3. Т. 1. 2016. С. 90–94.
14. Ткаченко А. Ю. Професійна ідентичність особистості в процесі професіоналізації. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2011. Вип. 10. С. 221–228.
15. Erikson E. (1996). Identity: youth and crisis. W. W. Norton & Company o INC. New York. P. 342.
16. Ермолаева Е. П. Психология социальной реализации профессионала. Москва: Ин-т психологии РАН, 2008. 346 с.
17. Юристи здають позиції? Оприлюднено рейтинг вищів 2022 року. *Закон і бізнес*. 07.06.2022. URL: <https://cutt.ly/4Bh2ICa>
18. Clinical Law Program of Maryland Carey School of Law. *The University of Maryland. USA*. URL: <https://www.law.umaryland.edu/Programs-and-Impact/Clinical-Law/>
19. Clinical Law Program of College of Law. *University of Iowa. Iowa. USA*. URL: <https://law.uiowa.edu/experiential-learning/clinical-law-program>
20. Clinical Law Program of College of Law. *Willamette University. OREGON USA*. URL: <https://willamette.edu/law/programs/aao/clp/index.html>

References

1. Strategiya rozvitku AYUKU 2022–2025. *AYUKU*. 2022. URL: <https://legalclinics.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/Strategiya-AYUKU-22-25-2-1.pdf>
2. Amelicheva L. P., Rudenko L. D. Deyaki problemi formuvannya ta rozvitku yuridichnoyi klinichnoyi nauki u svitli lyudinocentrizmu ta pravovogo autopoezisu. *Правова позиція*. 2021. 4(33), 5–10.
3. Arsentyeva O. S., Tatarenko G. V., Stepanova G. A. Vzayemodiya organizacij gromadyansko-go suspilstva z yuridichnimi klinikami (na prikladi Yuridichnoyi kliniki PRO BONO SNU im. V. Dalya). *Правова позиція*. 2021. 4(33), 11–16.
4. Galaj A. O. *Administrativno-pravovi zasadi diyalnosti gromadskih obyednan yuridichnogo spryamuvannya v Ukrayini*: dis. ... d-ra yurud. nauk: 12.00.07. Kyiv, 2015. 446 s.

5. Dubchak N. S. *Yuridichni kliniki v sistemi zahistu prav i svobod lyudini ta gromadyanina*: dis. ... kand. yurud. nauk: 12.00.01. Kyiv. 2014. 217 s.
6. Kaplina G. A., Lyeonova D. O. Biznes-napryam u diyalnosti yuridichnoyi kliniki: socialna znachushist ta navchalna neobhidnist. *Pravova pozyciya*, 2021. 4(33), 33–37.
7. Lodzhuk M. T. *Pravove reguluyvannya diyalnosti yuridichnih klinik v Ukraini*: zagalnoteoretichne doslidzhennya: dis. ... kand. yurud. nauk: 12.00.01. Odesa. 2014. 313 s.
8. Lomzhets Yu. V. Strengthening the role of legal clinics as a basis for practical training of workers in the context of legal education reform. *Правова позиція*, 2021. 4(33), 38–42.
9. Matvyeyeva Yu. I. Etichni ta psihologichni aspekti vzayemodiyi uchasnikiv distancijnogo osvitnogo procesu. *Pravova pozyciya*, 2021. 4(33), 38–42.
10. Prilipko S. M., Ivanov S. M. Suchasni innovacijni pidhodi v navchalnomu procesi. *Aktualni pitannya innovacijnogo rozvitku*. 2012. Iss. 3, 75–89.
11. *Pravnicha klinichna osvita v Ukraini*. Navchalnij posibnik / Sushenko V. M. (Ed.). Kyiv: Vaite, 2020. 274 s.
12. Antonova N. V. Problema lichnostnoj identichnosti v interpretacii sovremennogo psihoanaliza, interakcionizma i kognitivnoj psihologii. *Vopr. psihologii*. 1996. 1, 131–143.
13. Stepanenko M. I. Profesijna identichnist osobistosti: teoretichne vivchennya fenomena. *Nauk. visnik Herson. derzh. un-tu*. 2016. Vyp. 3. T. 1. S. 90–94.
14. Tkachenko A. Yu. Profesijna identichnist osobistosti v procesi profesionalizaciyi. Problemi ekstremalnoyi ta krizovoyi psihologiyi. 2011. Vol. 10, 221–228.
15. Erikson E. Identity: youth and crisis. *W. W. Norton & Company o INC*. New York. 1996. P. 342.
16. Ermolaeva E. P. *Psihologiya socialnoj realizacii profesionala*. Moskva: In-t psihologii RAN. 2008. 346 s.
17. Yuristi zdayut pozyciyi? Oprilyudneno rejting vishiv 2022 roku. *Gazeta: Zakon i biznes*. 07.06.2022. URL: <https://cutt.ly/4Bh2ICA>
18. Clinical Law Program of Maryland Carey School of Law. *The University of Maryland. USA*. URL: <https://www.law.umaryland.edu/Programs-and-Impact/Clinical-Law/>
19. Clinical Law Program of College of Law. *University of Iowa. Iowa. USA*. URL: <https://law.uiowa.edu/experiential-learning/clinical-law-program>
20. Clinical Law Program of College of Law. *Willamette University. OREGON USA*. URL: <https://willamette.edu/law/programs/aao/clp/index.html>

Sergii Prylypko, Liliia Amelicheva. Influence of innovations in the field of legal clinical education and science on the student-lawyer in the conditions of military action

The article examined the content of the concept of professionalization of the student-legal student through the prism of legal clinical education in the conditions of military condition.

The conclusion is drawn on the necessity of search and introduction of innovative approaches to professionalization of the students at Ukrainian legal schools, which will be a worthy answer to the new challenges of the present, which hinder the process of professional identity of future lawyers.

As a result of the research, it is determined that the important condition of professionalization of the legal student is formation of his professional identity in the legal profession, which, in turn, depends on his social welfare and self-realization.

It is justified that professional identity is a complex entity, in which three components are traditionally distinguished: Cognitive (knowledge of the peculiarities of its group and comprehension of itself as a member), value (assessment of its group and attitude to its membership) and emotional (acceptance or not acceptance of its group). The development of professional identity implies constant focus on professional growth, flexibility in decision-making.

New challenges of the present are revealed, which hinder the process of professionalization of future lawyers (transition to training from off-line to online, lack of knowledge of lawyers, including clinics, legal English, etc.).

Paradoxically, the war is taking place in Ukraine, and our country is not economically developed. However, students, studying in legal clinics of Ukrainian universities, when the need for legal assistance to vulnerable categories of war-affected population has increased in times, more and more feel the value and importance of their profession and see themselves in it.

It is concluded that innovative approaches to modern legal clinical education, as well as development of legal clinical science, promotion of the idea of creation of clinical faculties in higher educational institutions of Ukraine, at which clinical professors will work and transfer practical knowledge to students-lawyers – all this will be a guarantee of successful professionalism of modern applicants of higher legal education soon. In its turn, the mentioned will promote those domestic specialized institutions of higher education, which prepare lawyers, will once again be in the TOP of the most popular universities among university entrants, and their graduates will be even more proud of their profession, will be more demanded and successful in the labor market.

It is proposed to adopt positive experience of introduction of educational-professional programs «Clinical law» of legal schools of US universities to Ukrainian universities, which prepare lawyers, to increase the level of legal clinical training of our students.

For Ukrainian teachers, heads of legal clinics such forms and methods of teaching are non-traditional and require leaving the zone of comfort, to acquire new skills or to strengthen existing, first of all, concerning legal English. However, this should be done for legal education in Ukraine to become attractive for applicants again.

Keywords: *professionalism, professional identity, legal clinical education, clinical law, distance learning, innovations.*